

ES paramos galvijininkystės ūkių plėtrai priemonės „Standartų laikymasis“ įgyvendinimo patirtis

Ina Skurdenienė,

Vytautas Ribikauskas

Lietuvos veterinarijos akademijos

Gyvulininkystės institutas,

R. Žebenkos 12, LT-82317

Baisogala, Radviliškio r.

El. paštas: ineda@freemail.lt

Svarbiausios nuostatos, garantuojančios saugų maistą, švarią aplinką, gyvulių gerovę, efektyvią gamybą, vienodas konkurencines sąlygas, išdėstytos Europos Sąjungos (ES) normatyviniuose aktuose. Pastaruoju metu galvijininkystėje vis dažniau imamasi priemonių sumažinti amoniako emisiją iš mėšlo siekiant padidinti organinių trąšų vertę. Aplinkosaugos reikalavimai įgalina diegti tokias ūkininkavimo sistemas, kuriose būtų laikomasi maisto medžiagų balanso, t. y. minimalaus maisto medžiagų (N, P, K) patekimo į aplinką.

ES šalyse apie 24% visų ūkių sudaro galvijų ūkiai (juose pienininkystė ir galvijininkystė – mišri). Pieno ūkio modernizavimas bei restruktūrizavimas Lietuvoje yra viena prioritetinių pieno ūkio plėtros krypčių. Investicijos reikalingos pieno gamybos kokybei ir efektyvumui didinti, veterinarijos ir higienos reikalavimams įgyvendinti.

Straipsnyje nagrinėjama padėtis Lietuvos galvijininkystės sektoriuje, susijusi su 2004–2006 m. vykdyta kaimo plėtros priemone *Standartų laikymasis* (Pieno direktyva, Nitratų direktyva). Tyrimų tikslas buvo įvertinti Lietuvos smulkių ir vidutinių ūkių, dalyvavusių šioje priemonėje, dabartinę gamybinę būklę, numatyti gaires plėtojant pieninę galvijininkystę. Tyrimuose dalyvavo Lietuvos 27 rajonų 109 ūkininkų ūkiai. Nustatyta, kad vidutinis sąlyginių gyvulių (SG) skaičius 1 ha žemės ūkio naudmenų tyrime dalyvavusiuose ūkiuose sudarė 0,57. Padidinus gyvulių skaičių iki planuojamo dydžio, vidutinis SG skaičius 1 ha žemės ūkio naudmenų trečiaisiais paramos metais padidės iki 0,62. Tai rodo gyvulininkystės gamybos intensyvėjimo tendenciją ir tai, kad organinės kilmės azoto sklaida dar nesiekia aplinkai pavojingų ribų bei gyvulininkystės plėtrai yra didelė potenciali erdvė.

Raktažodžiai: aplinkosauga, gyvulininkystė, investicijos, kaimo plėtra, pieno ūkis, technologijos

ĮVADAS

Kaimo plėtros priemonės yra ES Bendrosios politikos dalis, kuri nėra susieta su gaminamos produkcijos kiekiu. Daugelyje ES šalių šiose priemonėse dalyvauja apie 90% ūkininkų. Parama galėjo būti teikiama šioms priemonėms: 1) agrarinė aplinkosauga (AGA); 2) žemės ūkio paskirties apželdinimas mišku (ŽAM); 3) mažiau palankios ūkininkauti vietovės su aplinkosaugos apribojimais (MPŪ); 4) ankstyvas ūkininkų pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos (APP); 5) parama pusiau natūriniais, restruktūrizacijos etape esantiems, ūkiams (PNŪ); 6) standartų laikymasis (ESS).

Kaimo plėtros 2004–2006 m. plano priemonėje *Standartų laikymasis* buvo siekiama iš dalies kompensuoti ūkininkų žemės ūkio įmonių išlaidas, daromas vykdant ES direktyvas. Aplinkosaugos, maisto saugos, gyvūnų gerovės, sveikatos ar darbo saugos standartus, nurodytus Europos Tarybos reglamente Nr. 1782/2003, nustatančius bendrąsias taisykles tiesioginės paramos schemoms pagal BŽŪP ir numatančius tam tikras paramos schemas ūkininkams, pastarieji privalėjo įgyvendinti iki 2007 m. sausio 1 d. Minėtų standartų įdiegimas jau pareikalavo iš Lietuvos ūkininkų nemažų laiko sąnaudų ir finansinių investicijų.

Gyvūninės kilmės produkcijos saugai gamyboje svarbią įtaką turi gamybos aplinka, kuri tiesiogiai veikia gyvulius ir paukščius, gyvūnų gerovę, darbuotojų sveikatą, o esant didesnei taršai, gali pasiekti vartotoją. Lygiagrečiai aktuali ir aplinkos sauga, sąlygojanti darnios žemės ūkio gamybos procesų įvertinimą (HELCOM, 1998). Gyvulininkystės fermose vykdoma veikla susijusi su gyvūninių atliekų, mėšlo susidarymu ir neišvengiamais maisto nuostoliais bei vietinės ir globalios taršos pasekmėmis. Įvairių rūšių gyvulių ir paukščių tvartuose kaupiasi amoniakas, sieros vandenilis, metanas, anglies dvideginis ir dar 130 kitų cheminių medžiagų, kurios mažina žemės ūkio paskirties gyvūnų ir žmonių atsparumą kvėpavimo ligoms ar jas sukelia (Poulsen, Kristensen, 1998; USEPA, 2004). Pastaruoju metu visame pasaulyje kreipiamas didelis dėmesys į globalų šių dujų poveikį aplinkai, tai rodo gausūs straipsniai apie tokių tyrimų rezultatus. Azotas, patenkantis į gyvulininkystės gamybos ciklą, yra iš dalies fiksuojamas gyvulininiuose produktuose ir augaluose. Amoniako į žemės atmosferą, patenka apie 54 mln. t per metus (23–88 t), iš kurio 22 mln. t (20–60 t) išsiskiria dėl gyvulininkystės veiklos. Gyvulininkystėje į aplinką išskiriama iki 88% amoniako suminės emisijos žemėje. Net iki trečdalis su pašarais gyvūnams sušeriamo azoto fermų aplinkoje išgaruoja į atmosferą

amoniako pavidalu (Asman, 1992; Elliot, 1999; Kuczynski et al., 2003; Rushen, 2003).

Kaimo plėtros 2004–2006 m. planas buvo du kartus keistas. Vienas svarbiausių pakeitimų padarytas priemonėje *Standartų laikymasis* – numatyta galimybė skaičiuoti išmokas, įvertinant planuojamą bandos padidėjimą projekto vykdymo pabaigoje. Tai lėmė, kad daugėjo susidomėjusių šia priemone. Ketinančiuosius dalyvauti priemonėje *Ankstvyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas* nudžiugino žinia, kad ūkį gali perimti ir juridiniai asmenys. Priemonėje *Agrarinė aplinkosauga ir mažiau palankios ūkininkauti vietovės bei vietovės su aplinkosaugos apribojimais* buvo numatyta, kad pareiškėjas negali vienu metu gauti išmokas Natura 2000 vietovėse ir paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų įrengimo pievoje bei ariamoje žemėje ir apsaugos nuo erozijos progra- moje.

Standartų laikymasis yra viena pažangiausių priemonių, orientuota į konkurencingumo didinimą, ES reikalavimų vykdymą. Pagal priemonę *Standartų laikymasis* atitinkančiomis reikalavimus išlaidomis pripažįstamos:

Išlaidos, susijusios su Pieno direktyvos reikalavimų vykdymu: naujos pieno melžimo ir šaldymo įrangos įsigijimas; elektros ir vėdinimo sistemų įrengimas ar rekonstravimas; gamybinių pastatų ir / ar patalpų rekonstravimas; vandens tiekimo ir kanalizacijos sistemų įrengimas; gyvulių laikymo vietų įrengimas; kenkėjų naikinimo priemonių įsigijimas. Vykdamas Pieno direktyvos reikalavimus, paramos trukmė priklauso nuo paraiškos pateikimo dieną registruotų Gyvulių registre arba numatomų laikyti melžiamų karvių skaičiaus. Jei pareiškėjas turi ar numato laikyti 5–59 karves, tai investicinis laikotarpis yra 2 metai. Jei pareiškėjas turi ar numato laikyti daugiau nei 60 karvių, tai investicinis laikotarpis yra 3 metai.

Išlaidos, susijusios su Nitratų direktyvos reikalavimų vykdymu: mėšlidžių ir srutų sukaupytuvų statyba ir rekonstravimas; mėšlo ir srutų laikymo, šalinimo bei transportavimo įrenginių ir mechanizmų įsigijimas; šachtinių šulinių apsaugos nuo teršimo įrangos ir medžiagų įsigijimas. Vykdamas Nitratų direktyvos reikalavimus investicinis laikotarpis yra 3 metai, o paramos dydis priklauso nuo paramos gavėjo numatomų turėti po 3 metų sąlyginių gyvulių vienetų (SGV).

Tyrimų tikslas – nustatyti ir įvertinti dabartinę gamybinę situaciją šalies gyvulininkystės sektoriuje ir parengti gyvulininkystės ūkio plėtros prognozes bei numatyti pagrindines tendencijas Lietuvoje vykdomos kaimo plėtros priemonės *Standartų laikymasis* kontekste. Tyrimų metu dėmesys buvo sutelktas į šių priemonių įgyvendinimo patirtį pasirinktuose šalies ūkiuose, tikintis jos naudoti Lietuvos pieno ir mėsos gamybos ūkiams.

Tyrimo objektas – smulkūs ir vidutiniai pieno ir mėsos gamybos ūkiai – fiziniai ir juridiniai ūkio subjektai, dalyvavusieji 2004–2006 m. kaimo plėtros plano priemonėje *Standartų laikymasis* (Pieno direktyva, Nitratų direktyva). Šiam tikslui įgyvendinti buvo iškelti uždaviniai:

- Įvertinti žmonių išteklius ir jų plėtotę šalies gyvulininkystės ūkiuose;
- Įvertinti vyraujančias gamybos technologijas ūkiuose, atskleisti galimybes jas tobulinti;
- Nustatyti ūkininkams skiriamų paramos lėšų panaudojimo būdus;

- Nustatyti Nitratų ir Pieno direktyvų efektyvumą smulkiems ir vidutiniams ūkiams;
- Nustatyti ES paramos reikšmę šalies gyvulininkystės ūkiams.

Tyrimų metodai: anketinė ūkininkų apklausa atrankos būdu pasirinktuose Lietuvos ūkiuose (individualios apklausos), atstovaujančiuose visiems šalies regionams, ūkių kokybinių ir kiekybinių rodiklių analizė, išvadų formulavimas.

Šiame straipsnyje siekėme išsiaiškinti, kokią naudą smulkių ir vidutinių ūkių veiklos rezultatams gali turėti priemonės *Standartų laikymasis* įgyvendinimas. Ši studija atskleidė, kad šalies gyvulininkystės ūkiai sparčiai pereina prie efektyvesnių, saugesnių technologijų. Šis darbas – tai pirmasis bandymas pateikti ūkininkų, dalyvavusių 2004–2006 m. kaimo plėtros priemonėje *Standartų laikymasis*, demografinę analizę, apibendrinti ūkių numatomą plėtrą, išanalizuoti žemės ūkio paskirties gyvūnų laikymo ir pieno bei mėsos gamybos technologijas, atskleisti investicijų į tam tikras gamybos priemones pasiskirstymą. Ši studija labai aktuali įrangos gamintojams ir tiekėjams, kadangi jie galės operatyviau tenkinti rinkos poreikius bei numatyti savo veiklą.

Tokia kaimo plėtros priemonė, kaip *Standartų laikymasis*, Lietuvoje įgyvendinama pirmą kartą. Todėl tam tikrų nesklaidumų neišvengta. Tačiau tai suteikė neįkainojamos patirties, kuri panaudojama, kaip mes tikimės, padės kuriant naujojo, 2007–2013 m., finansinio laikotarpio Lietuvos kaimo plėtros strategiją, ypač – ją įgyvendinant.

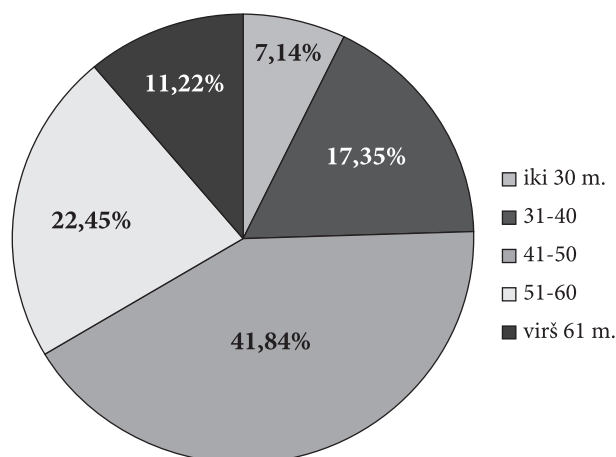
ŽMONIŲ IŠTEKLIAI IR JŲ PLĖTOTĖ GYVULININKYSTĖS ŪKIUOSE

Tyrimo dalyvavo Lietuvos 27 rajonų 109 ūkininkų ūkiai. Buvo parinkta po 1–2 ūkius iš Kretingos, Panevėžio, Kelmės, Anykščių, Alytaus, Šilalės, Skuodo, Prienų, Utenos, Rokiškio, Jurbarko; po 3–5 – Vilkaviškio, Marijampolės, Ukmergės, Lazdijų, Plungės, Joniškio, Kėdainių, Pasvalio, Kaišiadorių; po 6–12 – Šiaulių, Varėnos, Biržų, Šilutės, Raseinių, Tauragės, Radviliškio rajonų. Duomenų analizė apėmė tuos ūkius, kurie turėjo galimybę ir apsisprendė 2004–2006 m. pasinaudoti struktūrinių fondų (kaimo plėtros priemonė *Standartų laikymasis*) parama. Šie šalies ūkininkai galėjo pretenduoti į abi paramos rūšis vienu metu arba rinktis kurią nors vieną paramos rūšį.

Vidutinis ūkininkų amžius buvo 47,4 m. Ūkininkų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes pavaizduotas 1 paveiksle. Gausiausią grupę sudarė 41–50 m. ūkininkai (41,8%), kiek mažesnę 31–40 m. (17,4%), 51–60 m. (22,4%), per 60 m. (11,2%) ir mažą – iki 30 m. (7,1%). Daugiausia tyrime dalyvavo 31–60 m. ūkininkų. Vidutinis ūkininkavimo stažas – 9 metai. Visų tiriamų ūkių 27,5% savininkų buvo moterys, 72,5% – vyrai.

Daugiausia tyrime dalyvavusių ūkininkų turėjo specialųjį vidurinį išsilavinimą (38,4% – įvairių technikumų absolventai), kiek mažiau – aukštesnįjį išsilavinimą (31,3%). Aukštąjį išsilavinimą įgiję 13,1% ūkininkų, 12,1% ūkininkų buvo baigę tik vidurines mokyklas, o 5,1% ūkininkų – devynias klases. Tai rodo, kad gyvulininkystėje šalyje verčiasi tos srities specialistai.

Ūkiuose, be savininko, įprastai dar dirba vienas ar keli šeimos nariai. Tyrimo dalyvavusiuose ūkiuose (1 lent.) dirbo vidutiniškai 2,4 šeimos nario (įskaitant ir savininką). Samdomų

1 pav. Ūkininkų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

1 lentelė. Pagrindiniai ūkininkų ūkių rodikliai paramos pradžioje ir numatomas jų pokytis po trejų metų

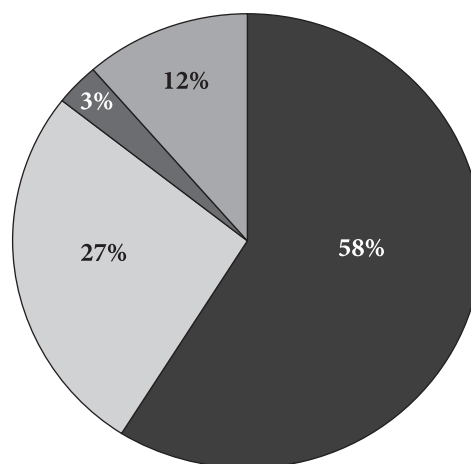
Rodiklis	Laikotarpis	
	Paramos pradžioje	Paramos pabaigoje
Samdomi darbuotojai vnt.	0,42	0,75
Ūkio dydis ha ž.ū.naudmenų	61,9	70,8
SG skaičius vnt.	27,9	35,5
SG skaičius 1 ha ž. ū. naudmenų vnt.	0,57	0,62
Karvių skaičius vnt.	17,6	23,1
Pieno produkcijos kvota kg	65860	80816

darbuotojų (ne šeimos narių) buvo vidutiniškai 0,4. Per trejus metus ūkininkai numato padidinti samdomų darbuotojų skaičių vidutiniškai iki 0,8. Tad samdomos darbo jėgos poreikis per trejus metus padidėja beveik dvigubai (1,8 karto).

Vidutinis ūkininkų ūkių dydis buvo 61,9 ha žemės ūkio naudmenų. Iš šio kiekio vidutiniškai 34,1% žemės yra nuosava, likęs plotas – nuomojamas iš valstybės ar individualių asmenų. Per trejus metus ūkininkai numato padidinti savo valdomus žemės ūkio naudmenų plotus vidutiniškai iki 70,8 ha. Tyrime dalyvavusių ūkių žemės našumas buvo vidutiniškai 39,3 balo, dauguma plotų tinka tiek žalienoms, tiek grūdiniais augalams auginti.

ŪKIUOSE VYRAujanČIŲ TECHNOLOGIJŲ IR GALIMYBIŲ JAS TOBULINTI ĮVERTINIMAS

Vidutinis ūkiuose laikomų melžiamų karvių skaičius buvo 17,6. Ūkininkai planuoja didinti karvių bandą iki 23,1 karvės. Lietuvos ūkiuose laikomi 19 veislių galvijai: daugumoje tyrime dalyvavusių ūkių (58%) yra laikomos Lietuvos juodmargės, 27% ūkių – Lietuvos žaliosios, 3,3% ūkių – holšteinų veislės, 12% ūkių – kitų veislių melžiamos karvės (2 pav.). Per laktaciją primelžta vidutiniškai 4975 kg pieno (2 lent.). Vidutinis pieno riebumas buvo 4,25%, baltymingumas – 3,34, somatinių ląstelių kiekis mililitre pieno – 257 tūkst., bakterijų kiekis mililitre pieno – 36,40 tūkst. Paramos pradžioje ūkiai turėjo vidutiniškai 65860 kg pieno gamybos kvotą, tačiau teikė paraišką kvotą didinti iki 80816 kg. Primelžtas pienas buvo realizuojamas vidutiniškai po 0,6 Lt už vieną litrą.

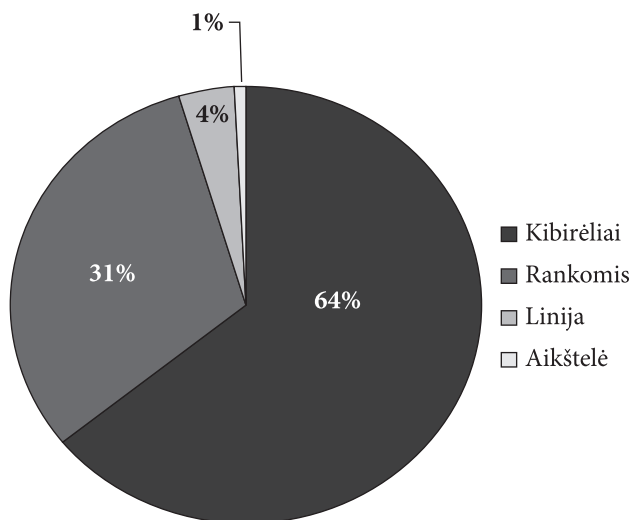
2 pav. Ūkininkų laikomų galvijų veislės

2 lentelė. Pieno kiekis, kokybė ir realizacijos kaina

Rodiklis	Vidutinis	Minimalus	Maksimalus
Pieno kiekis per laktaciją kg	4926	3000	7900
Pieno riebumas %	4,25	3,55	5,50
Pieno baltymingumas %	3,34	2,29	3,90
Somatinių ląstelių kiekis piene tūkst./ml	257,71	36,00	400
Mikroorganizmų kiekis piene tūkst./ml	36,40	21,00	84,00
Pieno realizacijos kaina Lt/l	0,59	0,40	0,80

Ūkininkų ūkiuose buvo laikoma vidutiniškai 27,9 sąlyginio gyvulio. Per trejus metus planuojama sąlyginių gyvulių skaičių padidinti vidutiniškai iki 35,5 SG. Svarbus rodiklis yra sąlyginių gyvulių skaičius, tenkantis 1 ha žemės ūkio naudmenų. Jis rodo, kiek gyvulių su mėšlu išskiriamo azoto galima įterpti į turimą ūkio naudmenų plotą neviršijant aplinkosaugos normų. Šis rodiklis taip pat parodo gyvulininkystės gamybos konkrečiame ūkyje intensyvumą, kaip turimos ūkio naudmenos panaudojamos gyvulininkystei plėtoti. Taigi vidutinis SG skaičius 1 ha žemės ūkio naudmenų tyrime dalyvavusiuose ūkiuose sudarė 0,6. Padidinus gyvulių skaičių iki planuojamo dydžio, trečiaisiais paramos metais jis bus vidutiniškai 0,6 SG/ha žemės ūkio naudmenų. Toks, nors ir nežymus, didėjimas rodo gyvulininkystės gamybos intensyvėjimo tendenciją bei tai, kad organinės kilmės azoto sklaida dar nesiekia aplinkai pavojingų ribų ir gyvulininkystės plėtrai šiuo atžvilgiu yra labai didelė potenciali erdvė.

Tyrime dalyvavę ūkiai turėjo vidutiniškai 892,2 m² gamybinius pastatus, iš kurių 445,7 m³ sudarė patalpos, skirtos gyvuliams laikyti (tvartai, karvidės ir kt.). Ūkiai, kurie be gyvulininkystės, verčiasi ir augalininkyste, įprastai turi didesnius gamybinių pastatų plotus (grūdų sandėlius ir t. t.) ir mažesnę jų dalį sudaro pastatai, skirti gyvuliams laikyti.

3 pav. Karvių melžimo technologijos ūkiuose

Išanalizavus ūkiuose naudojamas gyvulių laikymo technologijas, matyti, kad 90% ūkių melžiamos karvės yra laikomos pririštos ir tik 10% ūkių karves laiko palaidai. Palaidas laikymo būdas yra palankesnis gyvulių gerovės atžvilgiu, tačiau dar nėra populiarus Lietuvoje. Vyraujantis karvių melžimo būdas buvo melžimas mobilią įrangą į kibirėlius, tokią technologiją taikė 64% tyrime dalyvavusių ūkių. Beveik trečdalis ūkių (31%) nenaudojo jokios melžimo įrangos, t. y. melžė karves rankomis (3 pav.). Pieno direktyva nedraudžia tokio melžimo būdo, tačiau visi šie ūkiai pasinaudos paramos priemone ir jos lėšomis mechanizuos pieno gamybą.

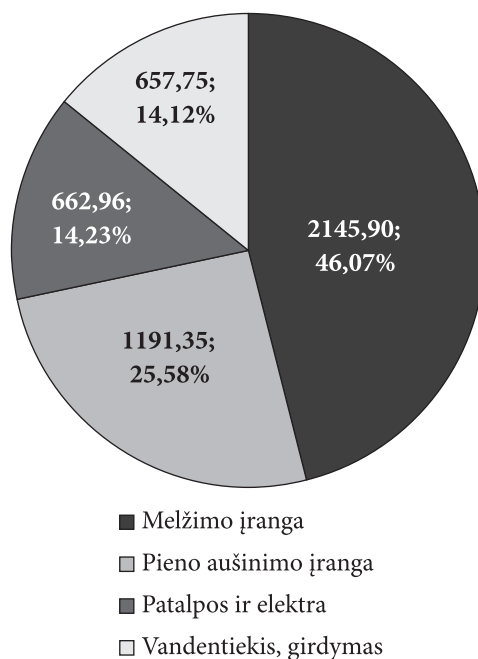
PARAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO ANALIZĖ

Labai aktualūs yra duomenys apie paramos metu gautų lėšų panaudojimą. Investicijų analizė parodo, kas ūkininkams yra svarbiausia, kokias gamybos priemones jiems reikia tobulinti ar įsigyti, kad atitiktų Europos Sąjungos standartų reikalavimus ir modernizuotų savo ūkį. 2004–2006 paraiškų teikimo ir surinkimo metais 73 tyrime dalyvavusių ūkių teikė paraiškas dalyvauti abiejose paramos priemonėse, t. y. siekė gauti paramą tiek Pieno, tiek Nitratų direktyvai įgyvendinti. 22% ūkių teikė paraiškas tik pagal Pieno direktyvos priemonę. Ūkių, siekiančių paramos vien Nitratų direktyvos reikalavimams įgyvendinti, buvo tik penki.

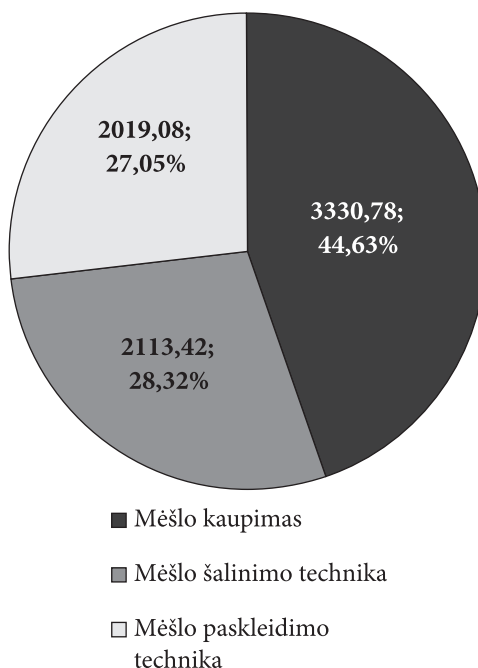
Analizuojant tam tikrai gamybos priemonei skiriamas lėšas, matyti, kad įgyvendinant Pieno direktyvos reikalavimus daugiausia pinigų – 46,07% visų lėšų, gaunamų Pieno direktyvai įgyvendinti, ūkininkai skiria melžimo įrangai įsigyti (4 pav.), 25,58% – pieno aušinimo įrangai, 14,12% – tvartų vandentiekiiui ir gyvulių girdymo įrangai, 14,23% – patalpoms, gyvulių stovėjimo vietoms ir pan. įrengti.

Investicijos Nitratų direktyvai įgyvendinti pasiskirstė maždaug tolygiai (5 pav.) ir 28,32% lėšų yra skirta mėšlo šalinimo technikai, 27,05% – mėšlo paskleidimo ir daugiausia 44,63% – mėšlo ir srutų kaupimui sutvarkyti (mėšlidės, srutų sukauptuvai).

Atskirų gamybos priemonių poreikis pieno gamybos ūkiuose atsispindi 6 ir 7 paveiksluose, kuriuose pavaizduota ūkių pasiskirstymas pagal daromų investicijų pobūdį. 25,21% ūkininkų, pretenduojančių gauti paramą Pieno direktyvai įgyvendinti, nu-

4 pav. Ūkininkų investicijos Pieno direktyvai įgyvendinti tūkst. Lt ir %

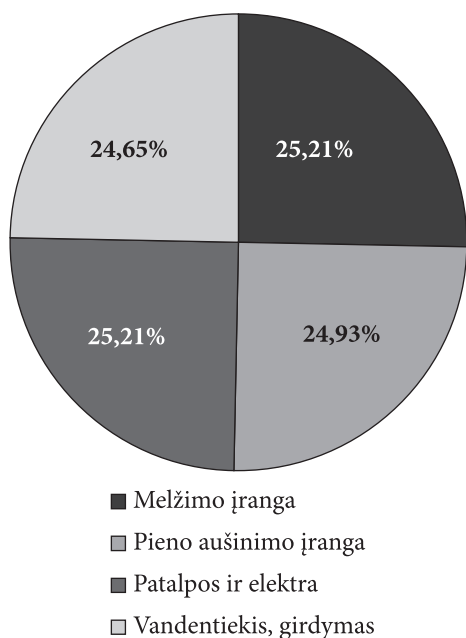

5 pav. Ūkininkų investicijos Nitratų direktyvai įgyvendinti tūkst. Lt ir %

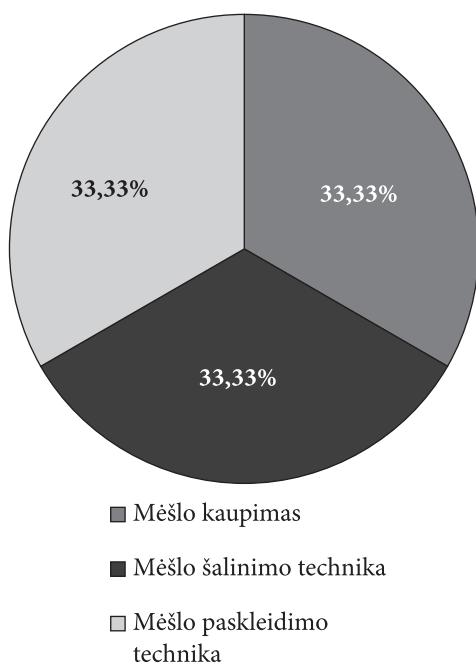
matė įsigyti melžimo įrangą, 24,03% – pieno aušinimo įrangą ir po 25,21% bei 24,65% – patalpų sutvarkymui bei vandentiekio bei girdymo įrangai. Nitratų direktyvos įgyvendinimui 33,33% ūkių numato įsigyti mėšlo šalinimo techniką, 33,33% – mėšlo paskleidimo techniką, 33,33% – įsirengti mėšlides ir srutų sukauptimo talpas.

NITRATŲ IR PIENO DIREKTYVŲ VEIKSMINGUMAS

Gyvulininkystės ūkiams investuojant į šiuolaikinius brangius žemės ūkio įrengimus bei techniką, augant darbo užmokesčiui,

6 pav. Ūkininkų pasiskirstymas pagal atliekamų investicijų Pieno direktyvai įgyvendinti pobūdį

7 pav. Ūkininkų pasiskirstymas pagal atliekamų investicijų Nitratų direktyvai įgyvendinti pobūdį

pieno gamybos savikaina artės prie ES šalių lygio. Todėl, siekiant išlaikyti pieno ūkių konkurencingumą, būtina didinti veiklos efektyvumą (didinti darbo našumą, karvių produktyvumą ir pan.) bei vykdyti racionalią investicinę politiką, daugiau dėmesio skiriant fermos įrangai (tai didina darbo našumą), ieškant galimybių pigiau statyti šalyje tvartus (šalto tipo, palaido karvių laikymo, rekonstruojant turimus tvartus).

2004–2006 m. ES parama buvo teikiama per dvi atskiras Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo dalis, o nuo 2007 m. turime paprastesnę ir lankstesnę finansavimo sistemą ir tik vieną fondą – Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai. Jo lėšų administravimas pavestas Žemės ūkio ministerijai.

Naujuoju, 2007–2013 m., laikotarpiu pagrindinis kaimo politikos Lietuvoje tikslas – didinti žemės ūkio ir miškininkystės konkurencingumą, siekti išsivertinti rinkoje bei sukurti galimybes ekonominės veiklos įvairinimui kaime, kartu puoselėjant gamtą ir gerinant gyvenimo kokybę kaime.

Pieno direktyvos įdiegimas šalies gyvulininkystės ūkiuose, kaip matyti iš tyrimų metu gautų rezultatų, pagerins pieno laikymo ūkiuose sąlygas: tirtų ūkių savininkai savo lėšomis pabai-gė ir baigia tvarkyti pieno laikymo patalpas, įrengė buitines pa-talpas melžėjai, tinkamai sutvarkė karvių melžimo vietas. Buvo tinkamai suremontuotos karvių laikymo patalpos, nekeičiant galvijų laikymo technologijos. Galvijai ir toliau bus laikomi pri-rišti, tačiau bus daugiau rūpinamasi gyvūnų gerove – pagerintas tvartų apšvietimas, patalpų mikroklimatas. Numatytų priemonių, pagal šią direktyvą, įdiegimas sumažina žaliavinio pieno užteršimo galimybes pradinėje gamybos grandyje – ūkiuose. Pieno saugojimo patalpos ir įrangos medžiagos atitinka HN 16 „Medžiagos ir gaminiai, kontaktuojantys su maisto produktais. Bendrieji reikalavimai“ reikalavimus. Pagerėjo higieninės mel-žėjų darbo sąlygos įrengus pagalbines patalpas, ergonomiškesnė darbo aplinka; esant naujai efektyviai melžimo įrangai, sutrum-pės melžimo trukmė; gyvulius prižiūrintys darbuotojai daugiau laiko skirs bendrajai gyvulių higienai užtikrinti bei jų priežiūrai. Lietuvos smulkių ir vidutinių ūkių karvidės atitiks galvijų pa-statų technologinio projektavimo taisyklėse TPT-1-97 ir Ūkinės paskirties gyvūnų sąlygose bei pažangaus ūkininkavimo taisyk-lėse pateiktus reikalavimus.

Nitratų direktyvos įdiegimas Lietuvos ūkiuose ypač svarbus, kadangi investicijų panaudojimo metu ūkiuose bus visiškai iš-spręsta mėšlo šalinimo iš karvidžių bei kraikinio mėšlo pasklei-dimo laukuose problema, bus visiškai sutvarkyta mėšlo kaupimo technologija. Ypač svarbu, kad daugumai smulkių ir vidutinių ūkių savininkams neberekės nuomotis mėšlo paskleidimo lau-kuose technikos mėšlo išvežimo į laukus darbymečiu, pasirink-tas organinių trąšų įterpimo į dirvą būdas atitiks darnios žem-dirbystės reikalavimus. Ūkiuose diegiamos Nitratų direktyvos priemonės bus vykdomos pagal galiojančių normatyvinių do-kumentų reikalavimus: a) aplinkosauginius reikalavimus mėš-lui tvarkyti; b) vandenų apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimus, patvirtintus LR žemės ūkio ir aplinkos apsaugos ministrų 2001 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. 452/607; c) pažangaus ūkininkavimo taisyklių ir patarimų, kuriems 2000 m. pritarė žemės ūkio ir aplinkos apsaugos minis-trai, rekomendacijas; d) galvijų pastatų technologinio projekta-vimo taisyklės TPT-1-97, patvirtintas žemės ūkio bei statybos ir urbanistikos ministrų 1997 m. lapkričio 07/11 d. įsakymu Nr. 640/247. Šių priemonių įdiegimas leis ne tik visiškai išspręsti aplinkosaugos problemas prie fermų, užtikrins geros ūkininka-vimo praktikos reikalavimų III skyriaus 6–9 punktų, vandenų apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių rei-kalavimų II skyriaus 6, 7, 9 punktų, III skyriaus 13–15 punktų, bendrųjų aplinkosauginių reikalavimų gyvulininkystės ūkiams, aplinkosaugos reikalavimų mėšlui tvarkyti įgyvendinimą, bet ir padės sumažinti ūkininkų išlaidas trąšų (pirmiausia azoto) pir-kimui, padės jiems orientuotis darnaus ūkio vystymo kryptimi, nepažeidžiant apylinkių ekosistemos, išsaugant kraštovaizdį.

Šalies ekonominiai gamybiniai rodikliai neblogi, tačiau yra trūkumų – tai problematiškas paramos panaudojimas pagal

atskirus sektorius, prioritetų nustatymas, vangi kooperacijos plėtra. Dauguma gyvulininkų buvo dar nepasirengę dalyvauti žemės ūkio rėmimo schemose, kurios skatina sveiką gyvenseną ir aplinką, sudaro palankias sąlygas potencialioms pajamoms gauti. Pasitaikydavo atvejų, kuomet siekiant ES paramos, buvo neįvertinamos galimybės, ūkininkams buvo nelengva apsispręsti, kur ir kiek investuoti, jiems nebuvo tinkamai pateikta informacija apie kaimo plėtros priemonių įgyvendinimą. Kartu stiprėjančios ne tik ES, bet ir kitų pasaulio šalių rinkos yra didelis iššūkis Lietuvos gyvulininkams.

Kuriat Lietuvoje modernų, efektyvų ir konkurencingą pieno bei mėsos ūkį būtina turi būti atsižvelgiama į mokslinių tyrimų rezultatus. Valstybė, panaudodama ekonominius švertus, turi skatinti gamintojus didinti gamybos apimtį ir gerinti kokybę, padedant įgyvendinti ES veterinarijos, sanitarijos, aplinkos apsaugos, gyvūnų gerovės reikalavimus.

IŠVADOS

1. Ūkių demografinių ir gamybinių rodiklių analizė rodo, kad paramos siekia vidutinio amžiaus, turintys apie 10 metų ūkininkavimo praktiką, išsilavinę ūkininkai, turintys didesnius ūkius bei gausnes gyvulių bandas nei statistinis registruotų ūkininkų ūkių Lietuvos vidurkis.

2. Samdomos darbo jėgos poreikis šalies regionuose per trejus metus padidėja beveik dvigubai (1,8 karto).

3. Vyraujanti melžiamų karvių laikymo technologija Lietuvoje yra saitinis laikymas, o melžiama mobilia įranga į kibirėlius.

4. Pieno direktyvos įgyvendinimui vienodas poreikis yra melžimo ir pieno aušinimo įrangai bei tvartų vandentiekui ir gyvulių girdymo įrangai, patalpų, gyvulių stovėjimo vietų ir pan. įrengimui. Nitratų direktyvos įgyvendinimui – mėšlo šalinimo ir paskleidimo technikai, mėšlidžių įrengimui.

5. 67,0% tyrime dalyvavusių ūkininkų teikė paraišką dalyvauti abiejose paramos priemonėse, t.y. siekė gauti paramą tiek Pieno, tiek Nitratų direktyvai įgyvendinti. 20,2% ūkių teikė paraišką tik pagal Pieno direktyvos priemonę. Ūkių, siekiančių paramos tik Nitratų direktyvos reikalavimams įgyvendinti, buvo 4,6%.

6. Įgyvendinant Pieno direktyvos reikalavimus daugiausia pinigų – po 25,2% visų lėšų, gaunamų Pieno direktyvai įgyvendinti – ūkininkai skiria melžimo įrangai ir patalpų sutvarkymui, 24,0% – pieno aušinimo įrangos įsigijimui ir 24,6% – vandentiekio bei girdymo įrangai.

7. Investicijos Nitratų direktyvai įgyvendinti pasiskirstė tolygiai: 33,3% ūkininkų numato įsigyti mėšlo šalinimo techniką, 33,3% – mėšlo paskleidimo techniką, 33,3% – įsirengti mėšlides ir srutų sukaupimo talpas.

Literatūra

1. Asman W. A. H. Ammonia Mission in Europe: Updated emission and emission variations // Rep. 228471008. Natl. Inst. of Public environ. Protection. The Netherlands: Bilthoven, 1992.
2. Čiegis R. Tolydi plėtra ir aplinka: ekonominis požiūris. Vilnius, 2002. 692 p.
3. Elliot J. Sustainable Society and Environmental education: future perspectives and demands for the education system // Cambridge Journal of Education. 1999. Vol. 29(3). P. 325–40.
4. European Union Policies: Agriculture. http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/index_en.htm
5. Gyvulių skaičius. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV. 2005.
6. HELGOM Agenda 21 for the Baltic Sea Region, Sector Report // Agriculture. Baltic 21 Series. 1998. No. 2/98. 73 p.
7. Kriščiukaitienė I., Tamošaitienė A., Andrikiene S. Ūkio veiklos modeliavimas ieškant pelningiausių sprendimų // Žemės ūkio mokslai. 2006. Nr. 1 (priedas). P. 35–47.
8. Kuczynski T., Geers R., Marie M. et al. Raising social awareness and educating for ethics in sustainable animal food production // Scientific network AGRIRISKS. 2003. P. 9–36.
9. Lietuvos ūkio plėtros prognozė 2004–2007 metams. www.finmin.lt/selecpage.do
10. Poulsen H. D., Kristensen V. F. Standard values for farm manure. A revaluation of the Danish standard values concerning the nitrogen, phosphorus and potassium content of manure // DIAS Report Animal Husbandry. 1998. No. 7. 160 p.
11. Rushen J. Changing concepts of farm animal welfare: bridging the gap between applied and basic research // Applied Animal Behaviour Science. 2003. Vol. 81. P. 199–214.
12. Skurdenienė I., Ribikauskas V., Vaičionis G. Kaimo plėtros priemonės „Standartų laikymasis“ įtaka pieno ūkių vystymuisi Lietuvoje // Žemės ūkio mokslai. 2006. Nr. 1 (priedas). P. 92–99.
13. USEPA. 2004. National Mission inventory-ammonia Mission from animal husbandry operations (Kraft report). Available at http://www.epa.gov/ttn/shief/ap42/ch09/related/nh3inventorydraft_jan2004.pdf (verified 17 Oct. 2005).
14. Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija 2004–2006 metams. http://terra.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&fle=File_812.cfm&langprm=LT lt200303 16.

Ina Skurdenienė, Vytautas Ribikauskas

EU SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF STOCK RAISING IN LITHUANIA: ANALYSIS OF EMPIRICAL IMPLEMENTATION OF THE RURAL DEVELOPMENT MEASURE “MEETING THE STANDARDS”

Summary

Animal husbandry, including the breeding of cattle, pigs, horses, sheep, goats, poultry and other animals, is the main branch of agriculture in Lithuania. Dairy farming is the most important of these as it gives over 50% of total income from animal husbandry. In the production of nowadays agriculture, attention is focused on the protection of air, soil and water. The article shows the functioning of the programme of standard values for farm manure and milk production in the range of supporting the development of rural areas in Lithuania and stock-raising tendencies and perspectives in pursuance of rural development and environmental control. The study reported in this paper is an attempt to analyse the implementation of the rural development measure “Meeting standards” (nitrates Directive 91/676/EEC and Council Directive 92/46/EEC – Milk Directive) in 2004–2006. There were examined 109 farms from 27 districts of Lithuania. The results show that 66,97% of small and medium-sized farms decided to make request according to either of directives (Nitrates and Milk), 20.18% – according to Milk Directive and 4.58% – according to Nitrates Directive.

Key words: rural development, meeting standards, stock-raising, farm, technologies, environmental control, employment, investment

Ина Скурдянене, Витаутас Рибикаускас

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯ „ВНЕДРЕНИЕ СТАНДАРТОВ“ ПРИ ПОДДЕРЖКЕ ЕС РАЗВИТИЯ СКОТОВОДЧЕСКИХ ХОЗЯЙСТВ

Резюме

Представлены результаты большого объема работ, осуществленных в 2004–2006 гг. по изучению применения мероприятия по развитию сельского хозяйства „Внедрение стандартов“ в Литве (Директива Совета ЕС 92/46/ЕЕБ и 91/676/ЕЕБ). Цель настоящих исследований – установить и оценить современную ситуацию в животноводческих хозяйствах Литвы по производству молока и мяса, дать прогнозы их развития и выявить тенденции в будущем, согласно примененным ЕС мероприятиям по охране природы и развитию сельского хозяйства. В исследованиях участвовало 109 хозяйств из 27 районов страны.

Ключевые слова: развитие, животноводство, хозяйство, технологии, мероприятия, охрана природы, инвестиции